THE "OBSESSIVE PRESENT"

Iulian BOLDEA
Prof. PhD., G.E. Palade University of Medicine, Pharmacy, Science, and Technology of Târgu Mureș, Romania

Abstract: Augustin Buzura's novels are important landmarks of post-war Romanian literature. In these narratives one can observe the prevalence of the ethics of truth over aesthetics, in a deep, complex and disturbing epic structure, with the tragic imprint of the Individual-History equation and, above all, the demanding appeal to the responsibility of individual or collective memory. Throughout the process of searching for their own identity, the protagonists of the novels retain their lucidity, even if their interrogations run up against the wall of alienation, indifference and fear, Buzura's novels tenaciously follow this adventure of the heroes' search for the meaning of truth, resulting in a true transfiguration of their destiny. A novel of the everyday and of history, a parable of existence and an indictment of a dissolving political system, Vocile nopții reveals the writer's questioning of destiny through a lucid and serious meditation on the roles and utterances of human beings in themselves and in the world.

Keywords: Romanian literature, novel, lucidity, interrogation, destiny

Prin romanul *Vocile nopții,* apărut în anul 1980, după *Absenții* (1970), *Fețele tăcerii* (1974) și *Orgolii* (1977) Augustin Buzura își redefinește capacitatea de explorare a societății și a mentalului contemporan din perioada comunistă. Monica Lovinescu observă că, prin acest roman, Augustin Buzura realizează „tranziția – sau saltul – de la «obsedantul deceniu» la «obsedantul prezent»”[1], concept expus de Ileana Mălăncioiu, prin care se înțelege „un prezent ce merită însă din plin, prin anomaliile lui existențiale, același calificativ”[2]. Autenticitatea expresiei epice este prezentă și în romanul *Vocile nopții*, în care protagonistul se regăsește sub semnul tutelar al figurii simbolice a străinului, captiv într-un mediu claustrant, ce se definește prin frică, teroare, amenințarea cu confiscarea libertății de a exista și de a se exprima. În acest roman, străinii sunt examinați cu atenție, printr-o tranziție de la avatarurile individului la scena de masă, sau de la relieful trecutului la radiografia unui prezent convulsiv. De aici provine expresivitatea etică, sunetul autentic și căutarea adevărului, minuțiozitatea descrierilor și spiritul analitic foarte aplicat, detașarea și fluența narațiunii, la care se referă Ion Vlad: „Romanul lui Augustin Buzura, se păstrează, aparent, în cadrul unui discurs epic caracterizat prin minuția și insistența analizei (un studiu analitic mai degrabă, sugerând cunoașterea și frecventarea celor mai suple și deschisă instrumente de investigație psihologică și psihanalitică); în același timp înregistrăm, tot în prelungirea unor modalități narative, extinderea spațiului epic obiectivat, admițând detașarea naratorului (un EU ce se autoexaminează fără menajamente, având cruzimea

[1]Monica Lovinescu, *op. cit.*, p. 359.
[2]*Ibidem*.

confesiunilor ultime şi spaimele personajului dostoievskian, autoflagelarea şi sinceritate absolută a acestuia), şi, de aici, un curs fluent al naraţiunii."[3].

Cu un început ce transcrie o zonă ambiguă situată între somn şi veghe, *Vocile nopţii* stă sub tutela simbolisticii onirice, cu imagini ale întunericului, subconştientului şi tumultului interior, cu vise angoasante şi premonitorii, exegeza remarcând unele referinţe la fantasticul folcloric, spaţiul casei fiind mai degrabă „o promisiune mereu amânată"[4]. Începutul rezumă retrăirea unor scene şi întâmplări, concentrându-se apoi asupra figurii emblematice a lui Ştefan Pintea, „tânăr atras de actele vieţii şi de sensurile acestora -, biografie dramatică, însoţită de măştile spectacolului tragic ale unui contemporan. Aşa se face că în cele cincisprezece capitole ale romanului alternează un număr limitat de planuri, ele sunt corespondentul celor patru-cinci ipostaze existenţiale de natură să definească ciclul unei vârste parcurse între umbrele spaimei şi semnele vieţii. Monologul, confesiunea, obsedanta întrebare despre sensul vieţii, defel banalizată sau demonetizată, natura raporturilor umane, chiar şi a celor mai intime, realizează spectacolul general al acestei lumi, cu vocile conştiinţei, ale coşmarurilor acesteia, voci ale vieţii, al reflecţiei şi ale celor mai generoase impulsuri omeneşti"[5].

Dacă subiectul este mai degrabă liniar, oarecum simplu, lipsit de complexitate, romanul se remarcă prin reliefarea unor personaje cu profil autentic, angrenate în contexte banale, marcate de spectrul lumii în care trăiesc, cum este Ştefan Pintea, cel care, după ce îşi întrerupe studiile universitare din cauza unor experienţe traumatizante, se angajează ca muncitor în fabrică,pentru a se elibera de conformismul academic, unde libertatea de expresie era inexistentă, în timp ce mediul muncitoresc, al căminului de nefamilişti, se remarcă printr-o anumită empatie umană, într-un univers „de resturi şi cioburi" dominat cu autoritate de „administratorii haosului". Ştefan Pintea este o conştiinţă cu profil etic accentuat, aflat în criză, precum alte personaje, Mihai Bogdan din *Absenţii*, doctorul Cristian din *Orgolii* sau ziaristul justiţiar Dan Toma din *Feţele tăcerii*. Protagonistul poate fi considerat un *alter ego* al autorului, un intelectual care se străduieşte să se adapteze unui nou mediu, unor noi mentalităţi şi moravuri.

Romanul *Vocile nopţii* se concentrează asupra momentului istoric, asupra cadrului social, fixând relaţiile dintre diverse categorii şi grupuri umane, prin reliefarea unor mentalităţi şi drame, textul exprimând o metaforă a existenţei şi a dilemelor etice, protagonistul, Ştefan Pintea, fiind din aceeaşi categorie moral-psihologică cu alte personaje ale lui Buzura (Mihai Bogdan, Dan Toma, Ion Cristian etc.): „O familie de spirite (o familie, în primul rând, morală) care nu acceptă compromisul (păcatul capital) în sfera socială şi morală. Ei nu trăiesc în afara păcatului, dar încearcă să-l stăpânească prin conştiinţă şi nu-l acceptă ca model de existentă. De aceea se judecă aspru pe ei înşişi şi judecă, intransigent, pe indivizii care se folosesc de putere pentru a manipula conştiinţele."[6] Visul de la început reiterează obsesiv imaginea simbolică a rotirii în gol: „o roată de moară suspendată deasupra unui pârâu sec, învârtindu-se în gol, continuu,

[3]Ion Vlad, *Lectura romanului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pp. 133.
[4] Gheorghe Glodeanu, *Măştile lui Proteu: Ipostaze şi configuraţii ale romanului românesc*, *ed. cit*., p. 249.
[5]Ion Vlad, *op. cit.*, p. 135.
[6]Eugen Simion, *Scriitori români de azi,* vol. IV, Editura Cartea Românească, Bucureşti 1989, p. 136.

lent”[7], metafora perfectă a unei conştiinţe măcinate de criză, de sentimentul dizolvant al ratării şi al anonimităţii ontologice. Ştefan Pintea trăieşte sub semnul unor angoase şi anxietăţi, sub semnul zădărniciei, izolându-se de familie, părăsind lumea universitară şi angajându-se într-o fabrică, sub presiunea unui destin alienant.

Existenţa protagonistului se desfăşoară într-un cămin de nefamilişti, topos cvasicarceral în care se regăsesc caractere şi conduite brutale, vulgare, ce se manifestă verbal prin cuvinte de la periferia lexicului, unde nu sunt absente unele atitudini de revoltă împotriva regimului politic, dar nici manifestări pasionale şi chiar instinctuale acute, imaginea societăţii lărgindu-se prin descrierea burgheziei şi aristocraţiei proletare, din momentul în care Pintea se instalează în casa soţiei unui demnitar, Lena Filipaş. Ceea ce surprinde în acest roman este descrierea pregnantă a psihologiei şi moravurilor epocii comuniste, în care dominante sunt parvenitismul şi amoralitatea, o lume explorată în cele mai mici detalii, caracterul social al romanului detaşându-se tocmai din perspectiva amplă, recuperatoare şi nuanţară plasată asupra dinamicii unei întregi lumi: „Universul căminului muncitoresc este compus din portrete, unele viu schiţate (Stelică Goran, Vişan, cei trei Vasâi etc.); ar fi însă să reducem la elemente de pitoresc lexical reprezentările propuse de prozator ale unei lumi alcătuită din destine, proiecte, pasiuni, sinceritate şi largi referinţe, într-un spaţiu ce îşi păstrează autenticitatea. […] Sunt aici necazuri şi mici bucurii, candori şi vieţi secrete, într-un cuvânt, sunt oameni”[8]. Victimă a dezumanizării, Ştefan Pintea îşi conservă luciditatea, fiind totuşi conştient de asaltul îndoctrinării asupra integrităţii fiinţei sale, personajul având „toate datele unui antierou”[9], sentimentul damnării fiind echivalent cu renunţarea, cu abandonul oricărei împotriviri: „Parcă mă împinsese cineva din spate, mă obligase să repet viaţa tatii şi, ca de obicei, nu mă opusesem, aşteptasem liniştit sentinţa”[10]. Urmărirea şi ancheta, scenariul terorii în care Pintea pare a fi inculpatul fără vină din *Procesul* lui Kafka, conduc la o analiză subtilă a interogaţiilor şi tulburărilor afective cauzate de anxietate, teamă, lipsă de orizont: „*Vocile nopţii* este, cred, un roman al experienţelor şi al aventurii cunoaşterii, romanul avatarurilor unui tânăr care se întreabă trăind. Dar altminteri, termenii acestor ipostaze sau stări fundamentale, care compun structura esenţială a cărţii şi dau deplina motivarea discursului, sunt viaţa, părinţii, casa, experienţa socială şi morală a muncii, alternativele unui eros derivat din celelalte straturi existenţiale”[11].

Spirit interogativ, Ştefan Pintea învaţă să îşi asculte „vocilor nopţii” interioare, prin analiza propriei experienţe de viaţă, a fluxului temporalităţii interioare, considerând în cele din urmă că vinovăţia sa se datorează absenţei curajului civic, incapacităţii opoziţiei faţă de ideologie, acomodării laşe, tăcerii comode: „M-am acomodat foarte uşor, am tăcut, am renunţat din primul moment de a fi altceva decât o salopetă murdară, ciuruită de plumb. Priveam totul cu un ochi ironic, dar în realitate

[7]Augustin Buzura, *Vocile nopţii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980, p.177.
[8] Ion Vlad, *op. cit*, pp. 132-139.
[9]*Ibidem.*
[10]Augustin Buzura, *Vocile nopţii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980, p. 219.
[11] Ion Vlad, *op. cit*, p.134.

eram exact ca ei, de parcă n-aş fi ştiut că e rău ceea ce fac”[12]. Ştefan Pintea se distinge, pe parcursul naraţiunii, prin luciditate, prin capacitatea de autoanaliză şi prin forţa confesiunii, prin care îşi dezvăluie calităţile şi defectele, inteligenţa, dar şi laşitatea, comoditatea, impostura, conturând o imagine radicală a propriului sine şi a societăţii în care trăieşte: „Ce fel de fiinţe suntem? Pledezi pentru cunoaştere, însă când ţi se oferă ocazia, o refuzi speriat. Vrei dreptate, dar în esenţă, nu faci nimic pentru ea. Vorbeşti de adevăr, îl cauţi, însă când îl găseşti ţi se face frică şi te porţi de parcă nu l-ai cunoaşte. Ce fel de fiinţe suntem?”[13]. demnă de interes este forţa recuperatoare a confesiunii evocatoare prin care sunt resuscitate fragmente ale unor clipe de fericire de altădată, precum vacanţa petrecută în Iugoslavia, alături de o ziaristă italiancă, Violetta, unde natura şi iubirea contribuie la redarea echilibrului afectiv. Dragostea din tinereţe, cu efect compensatoriu şi valenţe ideale, este în opoziţie cu relaţia adulterină culpabilă de mai târziu dintre Pintea şi Lena, soţia directorului, rod al unui compromis care îi provoacă o stare de destrămare afectivă, astfel încât „sentimentul că trăieşte în derivă îl exasperează”[14]. Autoanaliza gravă şi lucidă conduce la reflecţii sumbre asupra destinului uman: „Nu ne naştem pentru a fi umiliţi la nesfârşit, depersonalizaţi, reduşi de către nişte cretini la condiţia de antropoizi, nu pot fi reinstaurate între oameni legile tribale, după atâtea mii de ani de civilizaţie, nu putem recădea”[15].

Există în acest roman o opoziţie netă între societatea alienantă şi nevoia de puritate morală al personajului principal, inadaptat, frustrat în aspiraţiile sale, ilustrată şi de reconstruirea casei părinteşti, obsesie provenind din aspiraţia eroului spre centralitate şi echilibru existenţial, casa devenind un refugiu şi o nevoie compensatorie. Romanul *Vocile nopţii* se distinge prin radiografia mediului social, prin descrierea existenţei terne a muncitorilor din uzină, în paralel cu destinul lui Ştefan Pintea, martor şi participant la o lume agonică, într-o proză parcă „fără precursori”, cum sublinia Angela Martin: „Când încerci să situezi proza lui Augustin Buzura în devenire a literaturii române e izbitor să constaţi că nu are precursori. Mircea Iorgulescu a pledat pentru înscrierea acestei poze în linia scriitorilor problematizanţi de felul lui Camil Petrescu, Mihail Sebastian sau Anton Holban, sesizând un fond comun existenţialist. […] Conflictul sau dezacordul care se naşte între individ şi lume în proza lui Augustin Buzura este unul de natură morală. […] În proza lui Augustin Buzura este astfel un interesant aliaj de realism, moralism şi intelectualism”[16].

Romanul *Vocile nopţii* se distinge printr-o dinamică narativă a redării experienţelor şi destinelor umane, prin care autorul expune cotidianul în detaliile sale relevante, meditând totodată asupra existenţei: „Spirit reflexiv prin excelenţă, Augustin Buzura a scris de data aceasta un roman despre experienţele fundamentale ale unui tânăr care interoghează cu anume violenţă, duritate şi, totdeauna, cu sinceritate viaţa, semnele ei cele mai semnificative. De aici şi înclinaţia spre reflecţia care instituie un

[12]Augustin Buzura, *op.cit.*, p. 389.
[13]*Ibidem*, p. 407.
[14] Eugen Simion, *op. cit.*, p. 227.
[15]Augustin Buzura, *Vocile nopţii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980, p. 445.
[16]Angela Martin, *Între două lumi: Augustin Buzura, romancier și gazetar*, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2017, pp. 253-254.

spaţiu al meditaţiei despre lumea de azi, despre raporturile statuate între oameni, despre că activităţile şi libertăţile fiinţei modelate de date ale epocii. Nu o dată observaţia tinde să devină un fragment dintr-un grav şi savant studiu analitic, ca într-un discurs argumentat prin datele ideilor. Ce este moartea? Cum reacţionăm la semnele acesteia? Care sunt simptomele violenţei şi ale agresiunii? Care sunt dramele mari ale lumii moderne? Sunt numeroase alte întrebări care dau cărţii tensiunea ideilor şi francheţea reflexivă proprie unui prozator, care aici, în *Vocile nopţii*, a scris un roman despre marile aventuri ale spiritului uman, despre destinul individual în impactul său adesea tulburător, dramatic, grav, aprins şi sinuos cu realul, cu datele acestuia”[17].

Roman al cotidianului şi al istoriei, parabolă a existenţei şi rechizitoriu la adresa unui sistem politic dizolvant, *Vocile nopţii* relevă interogaţiile scriitorului cu privire la destin, printr-o meditaţie lucidă şi gravă cu privire la rosturile şi rostuirile fiinţei umane în sine şi în lume.

Referinţe critice

Boldea, Iulian, *Scriitori români contemporani*, Editura Ardealul, Târgu Mureş, 2002.
Cosma, Anton, *Romanul românesc contemporan*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1988.
Cristea-Enache, Daniel, *Timpuri noi,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2009.
Iorgulescu, Mircea, *Călătorie la rădăcinile răului*, prefaţă la *Feţele tăcerii*, Editura Jurnalul Naţional, Bucureşti, 2011.
Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.
Popovici, Vasile, *Eu, personajul*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988
Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. IV, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1989.
Simuţ, Ion, *Augustin Buzura – monografie*, Editura Aula, Braşov, 2002.
Ştefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane: 1941-2000*, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2005.
Tudoreanu, Ruxandra*, Personajul dilematic la Augustin Buzura*, Editura Arc, Chişinău, 1999.
Ungureanu, Cornel, *Proza românească de azi*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1985.
Zaciu, Mircea, Papahagi, Marian, Sasu, Aurel (coordonatori), *Dicţionarul scriitorilor români*, vol. I (A-C), Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1995.

[17]Ion Vlad, *op. cit*., p. 136.